

SARADNJA PRAVNO-EKONOMSKOG FAKULTETA SA PRIVREDOM

1. Već sam naslov napisa indicira sadržaj i opšte okvire tematike koja je predmet razmatranja. Međutim, potrebno je koncizno koncipirati sadržaj napisa. Polazi se od postavke da je kao i ostali fakulteti i Pravno-ekonomski fakultet, pre svega, ustanova kao radna organizacija. Nema potrebe detaljnije objašnjavati ovu činjenicu. Dalja uvodna napomena jeste da Pravno-ekonomski fakultet kao visokoškolska ustanova, što znači kao naučna i najviša nastavna ustanova, je dužna da nastoji da sa uspehom ostvaruje svoj osnovni zadatak: „da sprema za pojedine oblasti privrede i jurisprudencije visoko kvalitetne kadrove, uključujući tu i kadrove sa najvišom spremom; da organizuje i sprovodi naučnoistraživački rad i da se stara o podizanju novih naučnih kadrova“. U izvršenju ovako formulisano osnovnog zadatka Pravno-ekonomski fakultet doprinosi privrednom i društvenom razvitku zemlje, i u tom cilju saraduje sa privrednim i drugim organizacijama, kao i sa respektivnim institucijama. Putem saradnje sa privredom Pravno-ekonomski fakultet se inkorporira u red onih ustanova iz specifičnog kreativnog domena koje doprinose većem angažovanju nauke i istraživačke delatnosti u cilju iznalaženja optimalnih rešenja relevantnih za materijalni progres društvene zajednice, naročito u pogledu njenog materijalnog razvitka.

S obzirom na to da i Pravno-ekonomski fakultet u Nišu spada u ustanove u kojima se planski i kontinuelno odvija istraživačka delatnost, iako za sada pretežno u vidu individualnog istraživačkog rada, Pravno-ekonomski fakultet se, posmatrano u celini, izjednačuje u pogledu istraživačke aktivnosti sa akademijama nauka i naučnim institucijama u okviru privrednih organizacija. Ovde treba istaći da će privredne organizacije sve više odvajati finansijska sredstva iz svog ukupnog dohotka u istraživački rad — primenjena i razvojna istraživanja. Što se tiče fundamentalnih istraživanja u svim oblastima nauke, ona će i dalje biti finansirana preko fondova — federacije i republika, koji neće imati budžetski karakter, a delom iz izvora samih istraživačkih ustanova.¹

U napisu neće biti široko zahvaćeni različiti aspekti manifestovanja aktivnosti visokoškolskih ustanova, u koje razumljivo spada i Pravno-ekonomski fakultet. Konceptija napisa je relativno uska. Naime, postavljen je cilj da se u širokim crtama ukaže na vidove saradnje Pravno-ekonomskog fakulteta sa

¹ O rezoluciji Savezne skupštine o naučnoistraživačkom radu „NIN“, Beograd, 1965. (24. I).

privredom. Pri tome glavna pažnja posvećena je sledećim vidovima neposredne saradnje koju je moguće ostvariti.²

2. Prvo, saradnja u vidu izvođenja stručne prakse studenata koja se obavlja u privrednim organizacijama, pravosudnim i drugim ustanovama i organizacijama.

Značaj problematike izvođenja stručne prakse studenata u toku nastave i između semestara, istaknut je i na savetovanju održanom 1964. godine pod naslovom: „Saradnja univerziteta i privrednih organizacija u izgradnji kadrova“. Na ovom savetovanju su učestvovali: Univerzitet u Beogradu, Univerzitet u Novom Sadu, Privredna komora Srbije i Republičko izvršno veće Srbije.

Po pitanju stručnog i praktičnog rada studenata, koji je neophodan i kojim fakulteti ostvaruju svoje zadatke, na savetovanju je pre svega konstatovano da treba pravno regulisati ovu materiju. Naime, „Zakon o visokom školstvu“ (čl. 60) predviđa da međusobni odnosi fakulteta i organizacije u kojoj se organizuje praktičan rad studenata utvrđuju se ugovorom.“ Dalje, zakon predviđa da sam način vršenja vanškolske stručne prakse propisuje fakultetski savet u saglasnosti sa Izvršnim većem. „Izvršno veće može propisati uslove pod kojima su državni organi, ustanove, privredne i druge organizacije, dužni da primaju studente na stručnu praksu.“

Međutim, Izvršno veće nije propisalo uslove za izvođenje vanškolske stručne prakse studenata. U vezi s tim, treba pomenuti da postoji shvatanje, koje je po našem mišljenju opravdano, da republičko izvršno veće svojim propisima ne može privrednim organizacijama da nameće obaveze u pogledu prijema studenata na stručnu praksu. Ne može se zanemariti ustavno načelo da samo na osnovu zakona mogu se propisivati opšti uslovi za vršenje određenih delatnosti radnih organizacija od posebnog društvenog interesa (čl. 16, stav 1 Ustava SFRJ). To znači da se saveznim propisom treba da predvidi ova obaveza privrednih organizacija. Ovu okolnost trebalo bi da imaju u vidu kako studenti, koji žive u uverenju da su radne organizacije apsolutno obavezne da ih primaju na stručnu praksu, tako i fakulteti koji upućuju studente na stručni rad. Međutim, i pored postojanja nereguliranih odnosa u pogledu obaveza i ustanova za prijem studenata na stručnu praksu, zahvaljujući razumevanju i predusretljivosti radnih organizacija, a delom i saradnji fakulteta sa radnim organizacijama, svi studenti bivaju primljeni na stručnu praksu za vreme letnjeg i zimskog raspusta. Pri tome je od značaja da studenti budu, praktično uzev, primljeni u one radne organizacije u koje ih šalju fakulteti. Ova konstatacija važi u potpunosti i za Pravno-ekonomski fakultet u Nišu. Na taj način obezbeđena je tako potrebna neposredna saradnja sa privrednim organizacijama i službama pravosuđa, opštinama, itd.

² Razumljivo je da su u napisu odabrana tri kompleksna pitanja saradnje fakulteta i privrede. To znači da postoje još druga pitanja po kojima treba i može da se ostvari saradnja. Tu spada: „saradnja pri određivanju profila stručnjaka i stručnjaka sa različitim nivoima znanja, i pri izradi planova i programa za takve profile“, „praćenje na radnim mestima zaposlenih stručnjaka sa fakulteta, a posebno novih profila, njihov razvoj; saradnja u vezi sa stipendiranjem; saradnja preko diplomatskih radova; nedostaci u školovanju i spremi.“

Pitanje nastave trećeg stepena, koje se zaoštrilo izlišnom proširenošću i rascepkanošću ovog stepena studija, zatim pitanje privreda i materijalna osnova fakulteta, kao i neka druga pitanja, treba da budu predmet zajedničke diskusije fakulteta i privrednih organizacija. O ovome videti: Saradnja univerziteta i privrednih organizacija u izgradnji kadrova, Beograd 1954., str. 2 ff.

Već sam broj studenata Beogradskog univerziteta koji je na primer, obavio praksu u toku letnjih ferija u školskoj 1962/63. godini, ukazuje na nužnost predviđanja određenih uslova za obavljanje stručne prakse.³

Što se tiče situacije na Pravno-ekonomskom fakultetu u Nišu u toku školske 1963/64. godine, zapaža se povećanje ukupnog broja studenata koji su obavili stručnu praksu. To je odraz opšteg porasta broja studenata. Tako za vreme zimskog raspusta vanškolsku stručnu praksu obavilo je 136 studenata Ekonomskog odseka (pri tome 31 student oslobođen je od obavljanja prakse). Praksa je obavljena u 72 radne organizacije. Od toga pretežnim delom u industrijskim preduzećima. Nesumnjivo da je poželjno ostvariti veći diverzitet radnih organizacija posmatrano po privrednim granama i granama delatnosti. Na taj način biće pružena veća mogućnost studentima da se bliže upoznaju sa organizacijom, strukturom i poslovanjem radnih organizacija različitih po svojoj osnovnoj delatnosti. Ovde se imaju prvenstveno u vidu transportna preduzeća, spoljnotrgovinska preduzeća, turističke organizacije i ugostiteljska preduzeća, tj. preduzeća u kojima postoji potreba za stručnim kadrovima.

Za vreme letnjih ferija u protekloj školskoj godini praktičan rad je imalo da obavi 122 studenta Ekonomskog odseka (u 55 radnih organizacija).

Interni Pravilnik Pravno-ekonomskog fakulteta o stručnoj praksi od 1962. godine, koji, naravno ničim ne tangira radne organizacije u kojima studenti mogu da obavljaju stručnu praksu, se odlikuje izvesnim nedostacima. Ti nedostaci su istaknuti i u Izveštaju o radu Pravno-ekonomskog fakulteta za školsku 1963/64. godinu.

Najzad, kao opšti zaključak u pogledu mera i akcija koje bi trebalo preduzeti, sledi sledeće:

(1) Održavati neposredne kontakte sa radnim organizacijama, koje dolaze u obzir za obavljanje vanškolske stručne prakse (ovde se uključuju i one radne organizacije koje stipendiraju pojedine studente, kao i patronatske radne organizacije);

(2) U sporazumu sa radnom organizacijom sastavljati program rada za vreme prakse za svakog studenta, koji će program odgovarati karakteru i strukturi osnovne delatnosti dotične radne organizacije;

(3) Unapređivati metod oblika praktičnog rada u vidu aplikacije metoda tekuće prakse.

3. Kao naredni značajan vid saradnje Pravno-ekonomskog fakulteta sa privredom sastoji se u organizovanju posebnih kurseva — seminara u trajanju od 9—12 nedelja, odnosno od 2—3 meseca. Plan rada seminara koji su prvenstveno namenjeni rukovodiocima radnih organizacija, i to po strukama, bili bi sačinjeni po ciklusima srodne tematike. U održavanju predavanja i konsultacija učestvovali bi nastavnici fakulteta, prvenstveno nastavnici iz Beograda, zatim pojedini stručnjaci iz privrede, sindikata, i tsl.

Što se tiče nastavnog plana, isti bi uglavnom trebalo da sadrži sledeće elemente:

— Ekonomija Jugoslavije

(1) faktori razvoja Ekonomije Jugoslavije;

(2) razvojne karakteristike privrede u posleratnom periodu;

(3) privredni sistem Jugoslavije;

³ U pogledu predviđenih uslova za obavljanje stručne prakse videti referat Univerziteta u Beogradu podnet na navedenom. savetovanju, str. 15—16.

- (4) društveno planiranje u Jugoslaviji;
- (5) spoljnotrgovinski i devizni sistem;
- (6) usklađivanje privrednih kretanja;
- (7) investiciona politika;
- (8) proširenje spoljnotrgovinske razmene i jače inkorporisanje jugoslovenske privrede u međunarodnu podelu rada;
- (9) bankarski i kreditni sistem;
- (10) politika cena.

— *Ekonomika preduzeća*

- (1) preduzeće kao nosilac reprodukcije;
- (2) planiranje u preduzećima;
- (3) angažovanje sredstava u reprodukciju;
- (4) načela ekonomije reprodukcije;
- (5) ukupna ekonomičnost izražena troškovima;
- (6) rentabilnost;
- (7) rezultati reprodukcije i raspodela dohotka;
- (8) integracioni procesi i oblici.

— *Rukovođenje u preduzeću.*

— *Finansijski i komercijalni poslovi u preduzeću.*

— *Tržište.*

- (1) funkcije;
- (2) preduzeće i tržište;
- (3) izučavanje tržišta i tržišnih kretanja;
- (4) tržište nabavke i prodaje;
- (5) ekonomska propaganda;

— *Analiza poslovanja preduzeća.*

— *Organizacija rada i organizacija proizvodnje.*

— *Rukovodilac preduzeća.*

- (1) položaj rukovodioca (direktora);
- (2) odnos rukovodioca i organa neposrednog radničkog samoupravljanja;
- (3) odnos rukovodioca prema spoljnim nosiocima poslovne aktivnosti.

— *Poslovna politika preduzeća.*

— *Osnovni problemi iz oblasti: industrije, poljoprivrede, saobraćaja, trgovine (unutrašnje i spoljne), itd.*

— *Problem privrednog razvoja u periodu 1964–1970. god.*

— *Osnovi ekonometrije i linearnog programiranja.*

— *Naučnoistraživački rad i privredna preduzeća.*

4. Naredni (treći) vid saradnje fakulteta i privrede, koji je pored svoje permanentnosti i najdelikatniji, i po svojoj aktuelnosti, karakteru i značaju, predstavlja naučnoistraživački rad na fakultetu i tešnje povezivanje istraživačkog rada sa društvenom praksom.

Pravno-ekonomski fakultet, za sada je jedina naučna i najviša nastavna ustanova društvenih nauka u Nišu. Otuda, pre svega, proističu konkretne obaveze i odgovornost, kako u spremanju kadrova za potrebe društvene prakse (tj. za potrebe privrede i pravnih službi), tako i za organizovanje naučnoistraživačkog rada u oblasti ekonomije i prava. Organizovanje bi se ostvari-

valo preko fakultetskih naučnih ustanova, odnosno ustanove, ili u drugim oblicima.

U vezi sa zadatkom sprovođenja naučno-istraživačke aktivnosti, koja predstavlja vrlo složenu delatnost, potrebno je ukazati na prisustvo nekih pitanja kao što su:

- mesto fakultetske naučne ustanove u sistemu naučnog istraživanja na Univerzitetu u Beogradu;
- orijentacija fakultetske naučne ustanove u pogledu vrste istraživanja;
- potreba intenzivnijeg povezivanja sa privrednim organizacijama čijim sredstvima se ima prvenstveno da vrše primenjena i razvojna istraživanja za potrebe privrede;
- materijalna baza fakultetske naučne ustanove;
- dimenzioniranje fakultetske naučne ustanove (problem optimalne dimenzije);
- način finansiranja naučne ustanove i usavršavanje sistema finansiranja;
- način nagrađivanja naučnog kadra — stalnih saradnika fakultetske naučne ustanove;
- pretežnost timskog rada u fakultetskoj naučnoj ustanovi;
- brojnost problema koji se mogu rešiti putem naučnog istraživanja s jedne strane, i relativno skućeni naučni kadar, s druge strane;
- potreba elastičnosti u pogledu rokova ugovaranja između fakultetske naučne ustanove i naručilaca istraživanja;
- oblici stimulisanja fakultetskog podmlatka koji pokazuje sklonosti i sposobnost za naučni rad;
- razvijanje samoupravljanja u fakultetskoj naučnoj ustanovi.

Kao što je već napred istaknuto ovde su ukratko izložena neka pitanja iz složene oblasti organizacije i sprovođenja istraživačkog rada na fakultetu.

Kad se raspravlja, pa čak i ovako skromnim razmerama, o istraživačkim ustanovama, i to bez obzira na tip ustanove i moguću orijentaciju u konkretne domene naučnih istraživanja, teško se može izbeći jedan kratak osvrt na izvesne opšte fenomene u oblasti istraživačke delatnosti. To će reći, da pored ukazivanja na opštu postavku o osnovnoj funkciji nauke: „otkrivanje i saznavanje objektivne istine o zbivanju, o prirodi i ljudskom društvu...“⁴, kao i na opšteusvojenu postavku da se naučni rad zasniva na primeni naučnog metoda, treba uključiti i osvrt na izvesne relevantne momente i tendencije. Značaj istih, s obzirom na njihovu permanentnu prisutnost, ne bi trebalo potcenjivati.

Pre svega potrebno je setiti se da se kod nas pre jednu deceniju vodila dugotrajna i oštra polemika u naučnim krugovima o tome u kojim se određenim ustanovama može jedino uspešno da odvija i neguje naučno-istraživački rad. Naime, da li u krajnjoj liniji samo na univerzitetu, ili pak u akademijama nauka (u kojima su se kasnije razvila i odeljenja društvenih nauka).

U zavisnosti od ovih osnovnih shvatanja sledio je i zaključak u pogledu davanja primata, bilo univerzitetu, bilo akademijama u organizovanju i sprovođenju istraživačkog rada.

⁴ Nauka se može tretirati „kao specifična forma društvene svesti...“, a ako se nauka definiše kao specifična ljudska aktivnost, kao specifičan način odnosa prema stvarnošću, njen cilj je otkrivanje zakona razvitka pojava...“; Milanović, B.: Predmet opšte nauke o društvu — Osnovi nauke o društvu, Beograd 1963. str. 107 ff.

Pošto se ovakva isključiva gledišta nisu mogla uopšte u iskustvu da verifikiraju, tj. pokazalo se da su ona neodrživa, to se može reći da se danas više ne javljaju u tom pogledu tako oprečna i nepomirljiva gledišta. Otuda i pojava da više ne dolazi do izražaja jednostrana teza i načelo da se naučno-istraživački rad može, odnosno treba da ograniči na jednu ustanovu, kao jedinog efektivnog nosioca naučno-istraživačke aktivnosti, uključiv ovde i sam metod i tehniku rada svih kategorija naučne delatnosti. To znači da kako univerzitetu, tako i akademijama nauka pripada neosporno određeno mesto u sistemu naučnih institucija.

Međutim, tek što se prevazišla napred navedena devijacija u shvatanju mesta, odnosno ustanove u kojoj se može da organizuje i ostvaruje istraživačka delatnost, javile su se nove devijacije. Ovde treba pre svega pomenuti akademizam i prakticizam.⁵

Posebnu pažnju privlači polemika u pogledu prioriteta fundamentalnog, ili primenjenog istraživanja, polemika koja je posledica devijacija u shvatanju naučnog rada i klasifikovanja vrsta istraživanja.⁶ O ovome ćemo se kasnije još pozabaviti.

Za šire sagledavanje organizacije naučnog rada, zatim naučno-istraživačkih ustanova i njihovog položaja, kao i potrebe tretiranja istraživačke delatnosti kao sastavnog dela procesa društvene reprodukcije, dali su svoj doprinos: Zakon o organizaciji naučnog rada; Zakon o finansiranju naučnih ustanova;⁷ politika Saveznog saveta za naučni rad i republičkih saveta za naučni rad; Rezolucija VIII kongresa o narednim zadacima SKJ (ad IV); Skupština SR Srbije — Rezolucija o smernicama za izradu društvenog plana SR Srbije za period do 1970. godine; Rezolucija o smernicama za izradu društvenog plana Jugoslavije za period 1964—1970. god.; Društveni plan Jugoslavije za 1965. godinu; diskusija Saveznog i Prosvetno-kulturnog veća o razvoju, ulozi i značaju istraživačkog rada (20. 10. 1964. god.).

U Rezoluciji VIII kongresa SKJ polazi se od toga da „na današnjem stupnju razvitka socijalističkog društva, nauka i primena naučnih dostignuća se ističu kao neophodan preduslov društveno-ekonomskog progressa, veće društvene produktivnosti rada, podizanja životnog standarda, oslobođenja rada i čovekove ličnosti...“ Dalje, u navedenoj diskusiji vođenoj u Saveznom i Prosvetno-kulturnom veću, istaknuto je prvo, da se nauka kao deo društvenog rada opredmećuje tek u sferi materijalnog stvaranja društva; drugo, postojanje uzajamne povezanosti naučno-istraživačkog rada i materijalnog napretka društva; treće, veća samostalnost istraživačkih ustanova i onih društvenih faktora koji su zainteresovani za određene vidove naučnih istraživanja, odnosno za

⁵ Videti: Stanković, S.: Društveni plan i akademije — „Politika“, Beograd 1964. god.; Janković, B.: Zapostavljen naučni rad na univerzitetima — „Politika“, Beograd od 12. I 1964. god.; Đuričić, I.: Stvaralačka snaga nauke — „Politika“, Beograd 1964. god.

⁶ Perović, B.: Nerazdvojna povezanost istraživanja i prakse — „Politika“, Beograd br. 381.

⁷ Fond za naučno-istraživački rad omogućio je pristupanje obradi brojnih problema iz oblasti svih naučnih disciplina i svih kategorija istraživačkog rada, iako ne i u istoj srazmeri. Pojava da je dolazilo do finansiranja pojedinih radova, iz sredstava republičkog fonda za naučni rad, koji radovi su međutim upadljivo osrednje vrednosti, time se ne želi da umanjí značaj kako Saveta za naučni rad, koji uostalom nije ni bio arbitar za dodeljivanje sredstava iz fonda za naučni rad, tako i politike Saveta za naučni rad. Aktivnost republičkog fonda za naučni rad treba ceniti u svetlu sredstava kojima on raspolaze.

razvoj nauke uopšte; četvrto, povećana uloga privrednih organizacija kao nosilaca finansiranja istraživačkog rada, itd. Ostvarene izmene u raspodeli dohotka omogućuju veća ulaganja u istraživački rad, te stoga privredne organizacije, čija proizvodnja se naučno sve više zasniva na rezultatima istraživačkog rada, treba da predvide u raspodeli dohotka potrebna sredstva za naučno-istraživački rad (v. Društveni plan Jugoslavije za 1965. godinu).

Treba pomenuti da se sve više javlja pozitivna tendencija organizovanja principijelnih diskusija, održavanja simpozijuma, sprovođenja anketa o mestu i značaju naučno-istraživačkog rada, bilo fundamentalnog, bilo primenjenog, ili razvojnog, ma koliko to za verzirane izgledalo unekoliko trivijalno i suvišno raspravljanje o neospornom značaju istraživačkog rada uopšte i koji se ne može grubo razdvojiti, jer se i sama nauka ne može oštro polarizirati, niti se može pojedinom vidu istraživačkog rada davati prioritet. Isto tako raspravlja se o organizaciji i metodologiji naučno-istraživačkog rada u našim uslovima. To isto važi i za problematiku isgradnje iskusnog kvalifikovanog naučnog kadra u kome pogledu uzet uopšte nikad neće biti viška. Ovo očito potvrđuje situacija u razvijenim zemljama u kojima se inače vrše velika ulaganja u nauku. Dalje, u naučnim krugovima vode se diskusije o stilu naučno-istraživačkog rada, o naučnoj „klimi“ odnosno „atmosfera“ u istraživačkim ustanovama, o merilima pri oceni kategorija istraživačkih ustanova.⁸

Iako se naša razmatranja odvijaju u skromnim okvirima, ne treba da ostane nezapažena okolnost o postojanju specijalizovanih naučnih ustanova i naučnih institucija opšteg karaktera. Pre svega treba ukazati na razliku između specijalizovanih instituta i instituta opšteg karaktera. Razlika se ispoljava u pogledu naučnih disciplina, predmeta istraživanja, dijapazona usmeravanja, naučnih akcija, spektra problema koji se proučavaju i, najzad, u pogledu njihove afirmacije unutar naučnih institucija uopšte.⁹

Međutim, između ova dva tipa naučnih instituta ne mora postojati suštinska razlika u pogledu kategorije istraživanja — fundamentalna i primenjena. Isto tako oba tipa instituta iz domena društvenih nauka primenjuje iste metode istraživanja (metod indukcije, dedukcije, zatim istorijski metod, metod apstrakcije — apsolutne odnosno relativne,¹⁰ Marksove ekonomske metodologije u objašnjavanju ekonomskih pojava, itd.).

⁸ Što se tiče kategorizacije naučno-istraživačkih ustanova, postoji na primer, predlog o ovakvoj šemi: industrijski institut, u okviru industrijskih preduzeća (individualni instituti), bilo u okviru zajednice preduzeća (tzv. kooperacioni instituti ili „koncern — instituti“), zatim instituti koji se nalaze u okviru visokih naučnih institucija — univerziteti i akademje nauka. Videti Veličković, D.: Uvod u diskusiju o problemima saradnje naučno-istraživačkih ustanova i privrednih preduzeća — materijal sa savetovanja o saradnji naučno-istraživačkih ustanova i privrednih preduzeća, Beograd 1962., izdanje Zavoda za unapređenje organizacije rada..., str. 9 ff. Kao što se vidi ovde je zanemaren aspekt šeme prema predmetu istraživanja pojedinih naučnih disciplina i načina finansiranja istraživačkih ustanova.

Treba pomenuti da radi klasifikacije vrste istraživanja, odnosno naučno-istraživačkih ustanova, naučno-istraživačka delatnost se deli u fundamentalna, primenjena i razvojna istraživanja. Međutim, nije redak slučaj da zbog ovakve podele nastaju i pogrešna shvatanja i interpretacije istraživanja.

⁹ Smatra se da se i u većim specijalizovanim institutima, pod pretpostavkom izvršene podele rada između rukovodioca istraživanja („research director“) i rukovodioca finansijsko-ekonomskog poslovanja („executive director“), se postiže brža afirmacija nego u odgovarajućim institutima opšteg tipa (čak i kod postojanja iste podele rada u rukovođenju institutom).

¹⁰ O mogućnostima korišćenja eksperimenata u društvenim naukama; videti: R. Lukić: Osnovi sociologije, Beograd 1964, str. 78—81.

Time što se naučno-istraživačke ustanove, pre svega u oblasti društvenih nauka, ne orijentišu na ostvarivanje pojedinih praktičnih rezultata, za koji bi bile neposredno zainteresovane pojedine radne organizacije, to nikako ne znači da je naučni rad van stvarnosti, da nije povezan sa privredom. Pre svega fundamentalno i primenjeno su usko povezane. Poznat je dalekosežni praktični uticaj fundamentalnih istraživanja iako ne odmah i neposredno. Štaviše, uopšteno rečeno, postoji samo nauka i njena primena, a ne fundamentalna nauka i primenjena nauka. Međutim, ovde je reč o nauci, a ne o kategoriji istraživanja.

Ono što je bitno to je: prvo, izbor zadataka naučno-istraživačke ustanove, pri čemu se kao osnovno merilo i elementi javljaju korisnosti istraživačkog rada za razvoj nauke; drugo, praktična ili teorijska ostvarljivost zadataka; treće, izbor prioriteta zadataka. Kao naredni značajan tehničko-organizacioni postupak javlja se definisanje zadataka, tj. fiksiranje trajnih ciljeva zadataka. Razume se, da je za istraživački rad potrebno poznavanje metoda istraživanja. Međutim, truizam je da bi neko mogao biti naučni radnik, istraživač, nije dovoljno samo poznavanje naučnog metoda rada i tehnike istraživačkog rada, već i poznavanje naučne problematike dotične uže struke.

Ovo bi predstavljalo suštinu pitanja sadržaja i opšte fizionomije naučno-istraživačke ustanove uopšte, a posebno istraživačkih ustanova društvenih nauka u koje spada i istraživačka ustanova Pravno-ekonomskog fakulteta u Nišu. Treba dodati da ovo pitanje spada u red onih koja se ne moraju stalno rešavati. To će reći, da ovde nema potrebe za stalnim korigovanjem i revidiranjem načelnih postavki. Naime, u ovom pogledu postoje manje-više opšte usvojene formulacije i definicije, odnosno šeme kategorizacije naučno-istraživačkih ustanova, bilo opšteg tipa, bilo specijalizovanih.

Što se tiče pitanja sistema i metoda rada, ono se faktički svodi na organizaciju istraživanja, šemu organizacije istraživanja u naučnom institutu Pravno-ekonomskog fakulteta, pod pretpostavkom njegovog profila kao adekvatne naučno-istraživačke ustanove. To znači organizacije koja je svoju aktivnost usmerila na fundamentalne i primenjene probleme.

Očigledno da se kod formulisanja pitanja sistema organizacije i metoda rada, ima prvenstveno u vidu efikasnost istraživanja i produktivnost rada članova istraživačke organizacije u procesu istraživanja postavljenih problema, kako fundamentalnih, tako i primenjenih po svome karakteru. Pitanje skladne proporcije između fundamentalnih i primenjenih istraživanja dobrim delom je u zavisnosti i od kvalifikacione strukture istraživačkih kadrova, materijalne baze, efikasnosti sistema i mehanizma finansiranja, potencijala društvenih fondova za naučni rad, itd.

Posle ovog opšteg, pretežno uvodnog izlaganja o naučno-istraživačkim ustanovama i nekim aspektima kompleksnosti istraživačke problematike, u čijim okvirima su ukraťko skicirani elementi saradnje Pravno-ekonomskog fakulteta sa privredom, sledi sumaran prikaz postojećeg istraživačkog instituta na ovom fakultetu, kao i potencijalnih mogućnosti za sprovođenje naučno-istraživačkog rada od strane kolektiva fakulteta na raznim nivoima.

Prilikom ocene uloge i značaja ove istraživačke ustanove treba poći od konstatacije da ista pre svega spada u red takozvanih nejakih istraživačkih institucija, kako u pogledu materijalne baze, tako i kvalifikovanih kadrova.

Razlog zaostajanja Pravno-ekonomskog fakulteta u pogledu uspešne naučne aktivnosti na širem planu, jeste aktuelan i dosad samo delimično rešen

kadrovski problem. Kao što je poznato postoji međuzavisnost između formiranja stalnog nastavnog kadra i procesa izgradnje naučnih kadrova različitog profila. To znači da se pitanje fakultetske nastave i istraživačkog rada na fakultetu mora posmatrati sa aspekta jednog jedinstvenog procesa.

Izlažući osnovnu problematiku rada fakulteta u protekloj 1963/64. godini, dekan fakulteta je istakao „da pred fakultetom tek predstoje zadaci naučno-istraživačkog rada u cilju rešavanja brojnih problema iz društvenih odnosa u kojima ekonomske i pravne discipline u sistemu društvenih nauka imaju svoju određenu vrstu. Pravno-ekonomski fakultet će morati da pronalazi sve one adekvatne forme naučnog rada u cilju rešavanja pitanja i problema privrede i društva koja spadaju u domen ekonomskih i pravnih naučnih disciplina“.

Vanredna je okolnost, iako relativno prolaznog karaktera, da se na Pravno-ekonomskom fakultetu nauka ne može u adekvatnoj meri da neguje, što pre svega važi za fakultetsku ustanovu koja formalno ima status istraživačke institucije. Da bi se stvorili uslovi za postupne promene u tom pogledu, u njoj bi, pored ostalog, trebalo prići sistematskom izgrađivanju mlađeg naučnog kadra, kao i daljeg njegovog usavršavanja, i koja bi sakupila kako nastavnike, tako i saradnike fakulteta. Misli se pre svega na nastavnike iz onih naučnih disciplina relevantnih za ekonomsku aktivnost radnih organizacija kao proizvođača, i za osnovne elemente ekonomije reprodukcije.¹¹ Time se ni najmanje ne zanemaruje značaj fundamentalnih istraživanja u oblasti ekonomskih i pravnih nauka.

Međutim, i pored ovakve vanredne okolnosti ne bi se moglo reći da nastava, posmatrano u celini, zaostaje znatno od prosečnog jugoslovenskog standarda. Naime, zahvaljujući pre svega angažovanju visokokvalifikovanog nastavnog kadra sa Univerziteta u Beogradu, obezbeđena je zadovoljavajuća nastava iz odgovarajućih predmeta prvog i drugog stepena studija. Sem toga time se ostvaruje ujednačenost, iako ne u potpunosti, u pogledu nastavnih planova, sadržinski i u pogledu osnovnih oblika nastave između istorodnih fakulteta u Beogradu i Nišu.

Jačanje materijalne baze, što bi, pored ostalog doprinelo i relativno organizovanijem formiranju mladih naučnih kadrova, zatim boljoj materijalnoj opremljenosti, izgradnji kompetentne dokumentacione službe i obradi naučne i stručne literature, što je jedan od uslova racionalnosti u istraživačkom radu,¹² istraživačka ustanova bi mogla sve jače da se povezuje sa društvenim delatnostima u oblasti ekonomije i prava. To će reći, da bi istraživačka ustanova na fakultetu pored rada na unapređenju nastave, učestvovala, u granicama svojih sposobnosti, i u rešavanju pitanja od značaja za društveni i privredni razvitak socijalističke zajednice.

Posmatrano sa aspekta odseka i njihove naučno-istraživačke aktivnosti treba pomenuti sledeće: Pravni odsek našeg fakulteta mogao bi, na primer, učestvovati u organizovanju kolektivnog istraživačkog rada (recimo na nivou katedara) iz oblasti društvenog samoupravljanja kao osnovnog ustavnog načela i osnove društveno-političkog sistema.

¹¹ Kao i ostali fakulteti tako i Pravno-ekonomski fakultet bi imao da ostvaruje zadatke u vezi sa istraživačkim radom i usavršavanjem njegovog metoda, ne samo putem instituta i specijalizovanih naučnih organizacija. To znači da bi trebalo takođe pristupiti organizovanju naučnih grupa i naučnih diskusija, održavanju naučnih sastanaka, i dr.

¹² Poznato je da dokumentaciona i informativna služba zahteva svoju organizaciju, svoju metodologiju, i najzad, svoju tehniku.

Što se tiče Ekonomskog odseka fakulteta, postoji mogućnost da autorski kolektiv iz reda nastavnika i iskusnih saradnika preuzme obradu određene tematike iz oblasti opšte ekonomije Jugoslavije ili pojedinih granskih ekonomika. Praktično ostvarenje ove mogućnosti u zavisnosti je od spremnosti pre svega privrednih organizacija i određenih društveno-političkih zajednica, da njihov rad povežu sa naučnim radom.¹³ Pri tome je takođe relevantan i afinitet nastavnika i saradnika za timski rad. Dalje, s obzirom da će se po svemu sudeći uskoro ostvariti zamisao proširenja trgovinskog smera, pri čemu je akcenat stavljen na spoljnu trgovinu, to se time proširuje platforma za istraživački rad Ekonomskog odseka.

U završnom delu naših izlaganja daju se nekoliko karakterističnih podataka koji ilustruju sadašnje stanje u pogledu nastavnog kadra, realnog nosioca istraživačke aktivnosti na Pravno-ekonomskom fakultetu u granicama njegovog radnog kvaliteta za istraživački rad na standardnom nivou.

— Na Pravnom odseku ima 11 stalnih nastavnika i 8 asistenata;

— Na Ekonomskom odseku ima 8 stalnih nastavnika, od kojih 5 imaju status predavača, i 10 asistenata;

— za održavanja predavanja iz redovnih tečajeva angažovano je 40 honorarnih nastavnika, što predstavlja imponozantan broj. Od toga za Ekonomski odsek angažovano je 25, a za Pravni odsek 15 nastavnika. Iz ovog proizilazi da na Ekonomskom odseku odnos stalnih i honorarnih nastavnika je nepovoljan, dok je odnos asistenata nešto povoljniji. Razume se ovaj odnos će se uskoro u jačoj meri izmeniti i to izborom asistenata i predavača u zvanje docenta koji su stekli stepen doktora ekonomskih nauka;

— u protekloj školskoj godini na fakultetu je nedostajalo ukupno 38 nastavnika, od toga na Ekonomskom odseku 21 nastavnik, a na Pravnom odseku 17. Asistenata nedostaje 31, od toga 15 na Ekonomskom odseku, a na Pravnom 16.

Jačanjem sopstvenog nastavnog kadra na fakultetu stvorile bi se mogućnosti za jedan relativno širi i sistematski istraživački rad uopšte, kao i za još tešnju saradnju sa privrednim organizacijama. Pri tome mislimo na vidove saradnje koji ne bi imali provizorni karakter, a takođe ne bi imali ni kampanjski karakter.

Na kraju, treba posebno naglasiti da preuzimanje istraživačkih zadataka, bilo od strane privrednih organizacija, bilo od društveno-političkih zajednica, a da se međutim izvršenje primljenih zadataka poveri najvećim delom spoljnim saradnicima, ne može biti usvojeno kao metod rada fakultetske naučne ustanove.

Dr Relja OSTOJIĆ

---

¹³ Nije isključena i mogućnost formiranja tima istraživača iz redova nastavnika kako Pravnog, tako i Ekonomskog odseka, koji bi pod određenim uslovima mogao uspešno da obavi konkretni istraživački rad.

SOME ASPECTS OF THE COOPERATION BETWEEN THE UNIVERSITY OF
BEOGRAD — FACULTY OF LAW AND ECONOMICS IN NIŠ AND BUSINESS
ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS

By Dr R. Ostojić

The author considers and analyses the following theoretical and practical questions in this article: cooperation with respect to performance of practical work of the students in the business enterprises and organizations during the semester and summer vacations; Organization of special temporary two or three months long seminars for directors of business enterprises, especially of industrial enterprises; the permanent mutual cooperation in the fields of scientific research at the faculty, and useful connection of that researchwork with the social practice.

Finally, the author considers the respective problems of organization the research activity of the faculty. Especially the system and the basic methods of work at the Institute of economic research of the faculty in Niš, and the problems of creating the young research associates. Namely to have the professors of faculty attracted for researchwork and to build up, and that systematically and relatively rapid, the young scientist, is one of preliminary condition for the existence of an institute of research at the faculty.

